

„Релативно добро зачуваниот народен начин на живеење во Македонија опфаќа богатство од обичаи кои не се инфериорни во однос на ниту еден од соседните народи, а во многу нешта дури и ги надминуваат.“ – вели бугарскиот научник, етнограф и фолклорист Христо Вакарелски во 1946 година. (Дух и съдържание на македонската народна песен“, Македонска мисъл, кн. 3-4, год. 2, 1946)

На крајот од својата анализа за „Духот и содржината на македонската народна песна“, која Х. Вакарелски ја објавува по Втората светска војна во „Македонска мисла“, орган на Македонскиот научен институт од Софија, ќе се осврне на љубовната лирика, и печалбарската песна, Правејќи разлика меѓу песните на балканските народи тој ќе забележи:

„Љубовната лирика, како насекаде, така и кај Македонците, има предност по различноста на заплетот. Од најлесните младешки закачки, преку целосни откритија и љубовни маки до трагичните ситуации на неверство или разочарувања. На ова поле се дадени поетски транспозиции на чувствата кои зборуваат за совршенство. Такви се недостижните објективфикации на друго место како што е следново:

Н опули се, девојче.

На ваа тука планина!

Што магла има на неја.

Да не ја речеш от Бога,

Току да речеш от мене:

Тоа се моите здиови,

Што здиаи яска за тебе,

А ке изгорим крај тебе!

Оваа естетска финеса е блиска до етичката префинетост, во која заљубениот не ги уништува своите врски со општеството околу него, за кое што тоа е една неопходност:

Девојко мори, девојко!

Се лето моја, са пролет,

На есен тугја отмена. . .

Кога те видов на конја,

Ми дојде да се убодам,

Па жал ми падна за мајка,

Дека сум един на мајка!

Токму во оние љубовни песни во кои се засегнати најинтимните копнежи на младите еден кон друг може да се бара степенот на етичност што го карактеризира и индивидуалниот и колективниот уметник. Во македонското творештво, покрај

горенаведените совршени случаи, има и други во кои топењето на „снежна топка“ е слика на љубовен копнеж. **Младешкиот живот на Македонецот го краси постојана трагедија. А овој тежок удел е омилена тема за пеене. Стремежот за излез од овие болни животни ситуации е упатен пред сè на единствената вредност за животот - природата.**

Овој неоформен митски пантеизам кон белиот свет воопшто, или кон некои негови ќошиња, сјае во прекрасно убави песни за гроб со прозорци (Болна Дона) и за болното момче од Охрид:

Три години, Кате, болен лежа

Не дојдуваш, Кате, да ме видиш!

Но, опсежното запознавање со народната лирика на Македонецот не може да не го забележи неговиот преовладувачки реализам, во кој не се ретки натуралистичките пристапи. Овој реализам најслабо се навестува во песните како

Море, како те љубам, девојчко,

Толку се чувај

Да те не сретнем пијан на улица. . .

— недостижни во народната поезија на Балканот, но има и такви во кои највисока точка се грубите описи на познати појави и зачинети подвизи. Околните народи не се лишени од слични мотиви, Македонецот има средно место во овој поглед меѓу Бугарите и Србите, при што првенството им паѓа на вторите. Во секој случај, не може да се зборува за „срамежлив реализам“ како доминантна карактеристика.

Поспецифичните услови на живеење во Македонија, особено во минатиот век, кога поединечни народи добија политичка слобода, се причина за масовно иселување во

Бугарија, Романија, Србија, Цариград, па дури и во Америка. Ова сезонско или неколкугодишно одвојување на мажите од семејствата не му остана туѓа на поетскиот гениј на народот. Македонската народна поезија не може ни да се замисли без таканаречената печелбарска (гурбетчиска) песна, која е развиена во значителна разновидност на мотиви. Во сите мотиви, вистински духовен бунт трепери или беснее против оваа голема судбина која неумоливо и неоправдано го казнува човекот на трудот :

Жалеј, моме, да жалиме!

Како ќе се поделиме!

Како бевме посвршени.

Сега ќе се поделиме

Јаз от тебе, ти от мене.

Јаз ќе одам на тугина,

На тугина на работа,

Ќе остаам три години. . .

Македонската печалбарска песна е интересна хроника на тешкиот живот на народот, можеби потешка од политичката сатрапија на Турците, која барем кај поединецот и кај народот буди сила и волја за борба. Во оваа песна се забележуваат дури и квалитетите на секоја „туга тугина - пуста јабана“, не избегнувајќи ја оваа срцепарателна регистрација на најновата тугина - Америка:

Пуста останала, мамо, Америка,

Америка — земја печалбарска!

Ного печалбари, мамо, останаа

Кој без рака, мамо, кој без нога,

Мојто момче, мамо, и без глава...

Печалбар песна спонтано се наметна низ целиот циклус на македонската трудова песна, така како што имаше изгледи да биде значително изместена на ајдучката и другата општествено-политичка поезија од четничко-револуционерната поезија. Од трудовата песна, после печалбарската, подобро се застапени овчарските и жетварските песни...

* * *

Релативно добро зачуваниот народен начин на живеење во Македонија опфаќа богатство од обичаи кои не се инфериорни во однос на ниту еден од соседните народи, а во многу нешта дури и ги надминуваат. Квалитетот на обичаите се должи и на тоа што тие вклучуваат богата обредна песна како органска состојка. Магичната или симболичната функција на оваа песна, ако не е доминантна, не е инфериорна во однос на нејзината забавна цел во овие народни драми. Од календарската обредна песна во лазарополските и водичарските ја имаме античката форма на глорификација, во која

симболичната свадба и симболичните пролетни елементи се предизвикуваат меѓусебно за супериорност во однос на популарноста и уметничката висина...

Семејните обичаи ја претставуваат и обредната песна како суштински елемент на народното творештво. Првото и речиси ексклузивно место во овој случај го зазема свадбената песна со својот високо елегичен тон на разделба меѓу родителите и ќерката, тон на триумфална радост од доаѓањето на нова личност и со тон на весели шеги за гостите на свадбата. особено за таштата (сваќата).

Македонецот пее и кога жали. Тажните изливи во неговото творештво се едни од најкомплетните како слевесни творби. Оваа архаична практика, достигнувајќи ја длабоката старост на славјанството, на свој начин го открива духовниот мир на луѓето, честопати во висока уметничка форма.

Народното поетско творештво, сè уште значително богато на полуостровот, му должи на македонското славјанско население ни помалку ни повеќе отколку на кој било друг народ во овој дел на Европа...

(крај)

Подготвил: Т. Каранфилов